

Архіў

Аляксандар Лукашук

Які юнак ці чалавек сталы, які любіць жыцьцё, змагаецца зь сённяшнімі праблемамі ці марыць пра будучыню, не папярхнецца ад быццам неядомага, сухога, шаршава-мярцьвячага слова *архіў*...

Сэрца якога чалавека, які цікавіцца загадкамі жыцця, думае пра будучыню, не адгукнецца ўсхваляваным бурным стукам, чые вочы не загарацца, у чых жылах не ўскіпіць кроў паляўнічага-продка пры ўрачыста-ганаровым, падобным да храму слове *архіў*!

Салодка-салёны арахісавы смак, пах закансэрваванага часу, даўгія паліцы, поўныя тайнаў, сховішча спрэсаваных гадоў, дзе сьпіць, як зачараваная царэўна, наша мінуўшчына.

Архівы БНР сталіся першай ахвярай бальшавіцкай палітыкі ў Беларусі: засакрэчаная дзяржава, украдзеная памяць, замкнёнае ў вязьніцы спэцсховішчаў мінулае, якое ня стала будучыняй — пакуль ня стала.

У *архівах* захаваная ня толькі мінуўшчына, але і прышлаць.

Беларускія *архівы* раскіданыя па сталіцах суседніх дзяржаваў і недаступныя ў сваёй сталіцы: хто бачыў калі-небудзь поўны вопіс *архіву* ЧК—ГПУ—НКВД—КГБ?

Нават у XX стагодзьдзі зь ягонымі сродкамі зьнішчэньня спаленае і разьвешанае, пахаванае і перапахаванае мінулае ўсё ж хоць адным атамам, ды не зьнікае.

Напісанае застаецца.

Архівы бесьсьмяротныя.

Вечная памяць.

Памяць — вечная.

Асаднік

Кастусь Бандарук

Асаднік — імя, утворанае ад дзеяслова „*асаджвацца*“, які ў паўночна-славянскім арэале мае значэньне „пасяляцца“. У польскай, чэскай, славацкай, украінскай мовах „*асада*“ азначае пасяленьне, сядзібу, калёнію. Менавіта як калянізацыя *асадніцтва* мае нэгатыўнае адцэньне, паколькі яно заўсёды звязана зь асыміляцыяй чужога, калі не захопам, дык, прынамсі, прыўлашчваньнем.

У гісторыі Беларусі вядомае паняцьце „*асадных*“, або „чыншавых сялян“, у свой час за ваенныя заслугі зямлю і шляхецкую годнасьць атрымоўвалі нават татары. Але не яны засталіся ў народнай памяці беларусаў „*асаднікамі*“. *Асаднікі* — адметны фэномэн XX стагодзьдзя. Гэта вайсковыя і цывільныя каляністы, якіх у міжваенны пэрыяд польскі ўрад перасяляў з цэнтральных раёнаў дзяржавы ў заходнюю Беларусь і Ўкраіну.

„*Асадніцтва*“ пачалося на аснове Закону сьнежня ад 20-га году пра надзяленьне зямлёю жаўнераў, якія асабліва вызначыліся ў вайне супраць бальшавікоў. *Асаднікаў* надзялялі ўчасткамі зямлі па некалькі дзясяткаў гектараў і сьлілі пераважна ўздоўж савецка-польскай мяжы. Яны ў асноўным мелі